

Individ nr. 413

Jens Hansen Worm

levede endnu 1662, men samme år omtales hans hustru som enke. Han var gift med Anne Bertelsdatter.

Jens Hansen Worm omtales i „Jydske Tegnelse” 1641, hvori det meddeles, at han fik bevilling til at holde „Kroer for vejfarende och for den gemene Mand” mod at svare den sædvanlig accise, som sammen med forpagtningsafgiften - 6 rdlr. - skulle erlægges til lensmanden på Silkeborg Slot. Det pålægges kromanden ”ingen drich, være af hvad naffn det och haffuer” at udskænke på helligdage „eller naar predichen holdes”

Kroens hartkorn var 1651 1 td. 5 skp., og af giften var ½ ørtug rug, 1 ørtug byg, 6 skp. Havre, 1 otting smør, 1 brændsvin, 2 høns, 20 æg og 6 sk. dansk. I 1658 var ydelsen steget til: 1 ørtug rug, 1 ørtug byg, 6 skp. Havre, 1 fj. Smør, 1 brændsvin, 4 høns, 2 snese æg, 6 sk. Dansk, 1 gås, 1 lam, 3 læs ved og 5 sk. Leding. Dette år avledes der 30 traver rug, 40 traver byg og 16 traver havre. Gårdens besætning var 7 heste og hopper, „ 14 støcker aff Kiörd ock andet fæ tilhaabe” og 20 får.

Jens Hansen Worm nævnes næste gang i Silkeborg Slots regnskab for året 1643, idet han dette år havde leveret 2 tønder øl og 1 tønne mel, som var blevet brugt ved prins Christians besøg i Linå.

I krigen 1643-1645 gik det store hærtræk over Linåegnen, og det gik hårdt ud over mange. Flere byer, især ved færdselsvejene, var blevet nedbrændt eller nedbrudt, og folkene flygtede. Ingen så sig i stand til at svare skatter og landgilde for årene 1643 og 1644, og for 1645 var der kun to gårde under hele Silkeborg Len, som var i stand til at betale det fulde landgilde; den ene af dem var Jens Hansen Worms.

I årene 1659 -1662 havde fjenden igen været der, og bønderne fik atter deres part af elendigheden, men også denne gang slap Jens Hansen Worm fri for krigens følger. I 1658 nævnes Jens Hansen Worm sammen med Christen Jensen i Silkeborg Kro som indehaver af „Stigten” i Gødvad og Skanderup.

Samme år omtales han som den eneste i sognet, der intet afslag i landgilden havde fået. Omkring 1660 foretoges omfattende reparationer på Silkeborg Slot og på Tvillumgård, hvilket medførte store indkøb af materialer. Blandt leverandørerne nævnes også Jens Hansen Worm i Linå, der sammen med Niels Gregersen i Gjærn og flere andre havde leveret æg til slottet. Denne regning lød på 27 rdlr.

Anne Bertelsdatter besværede sig i 1667 sammen med en anden enke, Margrete Matiasdatter, ved deres lavværge Niels Jensen, over deres „Stakkelsrejser”. Tingbogen fortæller, at de vægrede sig ved at følge „Staakler og fatig folok som komme til Byen fra det ene Rus til det andet och køre for dem fra den ene By til den anden, som udj andre byer och sogner udj landet brugeligt och sieduanligt er”.

Margrete Matiasdatter blev fritaget for disse rejser, idet Præsten Jens Sørensen Klemp i Røgen på hendes vegne erklærede, at der ingen boede i hendes gård, „undtagen nogen fatig Inderster” -hun boede selv i præstegården hos svigersønnen, Jakob Fogh. Efter denne erklæring blev hun fritaget, men Anne Bertelsdatter ikke.

Efter Jens Hansen Worms død var Anne Bertelsdatter indehaver af Overgården og Kroen i Linå Sogn.

Hvorledes familiens formueforhold var, er det ikke let at få et skøn over. I 1662 stævnedes Anne Bertelsdatter Rasmus Solgård for et tilgodehavende, og den tidligere kromand i Silkeborg Christen Jensen skyldte boet 80 rdlr., hvorfor han gav ”ærlig og gudfrygtig qvinde Anne Bertelsdatter, salig Jens Worms” pant i en gård, han ejede i Riis.

Der har formodentlig også været en del gæld, og Anne Bertelsdatter havde en del kvaler med sønnen Morten. Han stævnedes 1667 for 12 rdlr, men der fandtes ingen dækning i hans bo, så man må vel formode, at Anne Bertelsdatter har måttet punge ud. Senere blev denne søn gift med enken Christence Mogensdatter. Denne og hendes 5 små børn løb Morten fra „ingen ved hvorhen”, rimeligvis ud af landet. Men inden han stak af, havde han – uden konens vidende – formøblet et engskifte til 30 læs hø for at skaffe penge, formodentlig til rejsen. Denne forretning var blevet kriminelt derved, at samme stykke eng i forvejen var udlagt for gæld til „vellerde Mand Chr. Hansen Blichfeldt i Odder”.

Det er vel sandsynligt, at familien i Overgården har måttet træde til og bøde lidt på Mortens uheldige måde at skaffe sig penge på.

I 1669 tilskødde Anne Bertelsdatter sønnen Bertel, her kaldet skomager Bertel Worm, en halvgård i Linå Sogn. Det hedder herom i tingbogen: ”Anne Bertelsdatter Worm, salig Jens Worms i Lenna skøder med hendes rette værge og kære Svoger (svigersøn) hæderlig og vellerde Mand Hr. Jost Lauritsen, Sogneherre til Gylling Kirke, en Halvgaard i Lenna til sin Søn Bertel Jensen Worm med al sin Rettighed og Herlighed i By og Mark være sig udj Huse og Bygninger, Ager og Eng, Skov og Mark, Hede og Fællede, Mose og Kjær, Fiskevand og Fægang, vaadt og tørt, Lyng slet og Tørveskiær”

I 1671 omtales for første gang en Thomas Andersen, der var blevet gift med en af Jens Hansen Worms og Anne Bertelsdatters døtre. Han siges dette år at bo i Overgården og er måske Anne Bertelsdatters hjælper i bedriften. Det kunne tyde på, at han kom fra Århus, hvor han måske har været købmand, idet der 1679 foreligger en stævning på Thomas Andersen af Århus fra Eilert Staal i Lübeck på 1178 mk. 15 sk, lybske med påløbende renter fra 1664. Thomas Andersen påstod at have betalt med leveringer af bl.a, smør og havre, så der var balance i regnskabet. Endvidere havde en købmand Peder Basballe af Århus en fordring på ham, nemlig en obligation på 217 mk.

Anne Bertelsdatter synes at have haft svært ved at holde kreditorerne fra dørene, således stævnes hun i 1671 af Peder Mørck, forpagter på Søbygård, tidligere ridefoged på Silkeborg. Han havde et tilgodehavende hos hende på 70 rdlr., øjensynlig restancer fra hans Silkeborgtid. Peder Merck ville have sine penge inden 15 dage, ellers ville han udpante. På Anne Bertelsdatters vegne optrådte i retten hendes søstersøn Jens Justsen, og han fremlagde her hendes skriftlige indlæg, hvori hun kaldte sig den „høytbedrøvede saa ganske forladte Endcke” og bad Peder Mørck erindre, at han havde fået i afbetaling „to par Øxne” til 60 rdlr. Hun blev imidlertid dømt til at betale og skyldte endnu i 1672 peder Mørck penge.

I 1672 synes Anne Bertelsdatter kun at eje en del af Overgården, idet tingbogen dette år oplyser, at hun pantsatte den halve gård ”hun paaboer” til sine 3 døtre for deres fædrearv 300 slettedaler. I retten optrådte ved den lejlighed sønnen Bertel, Thomas Andersen og som døtrenes lavværge, præsten Laurids Justsen af Alling. Det har formodentlig været nødvendigt for døtrene og deres mænd at sikre sig med dette pant, thi i 1674 optrådte der atter en kreditor hos Anne Bertelsdatter, nemlig Søffren Jensen i Møllerup. Der blev imidlertid forlig ud af sagen i „goud Wenlighed for got foloks forbøns skyld, saa oc for goed gammel venskab hand hafuer hafft med Anne Bertelsdatter”: Gælden blev nedsat, men hun skyldte ham dog fremdeles 80 sletdaler, som skulle betales i to terminer, nemlig med 40 rdlr, til førstkommende snapsting, når man skriver 75, og den anden halve part til snapsting, når man skriver 76. Der skulle ikke betales renter af beløbet.

I 1674 stævnedes Anne Bertelsdatter af kirkeværgerne for en "Kirkestig" -15½ alen lang - som hun har skullet levere til kirken, men ikke fremskaffet. Den vurderedes til 4 rdlr.

Svigersonnen Thomas Andersen fik krobevilling i 1675, og den konfirmeredes af kancelliet i 1681. Han fik lov til at holde „Kroe med Udtapning af Øll. Miød, Brendevin oc Tobak udj Linaa Sogn og Bye for den Reysende oc hvem det ellers behøfver, hvorfor hand hafver aarligen oc til Aarets Udgang at betalle til Amtsskriffveren Oluf Nielsen efter sin udgifen forplickt og bref Saa frembt hand det fremdeles vil niude och beholde hvilche andgaard och begynder Ano 1675 och til Aarsdagen Ano 1676. Och det saa aarlig, Forbiudendis alle och enhver i Lenne Sogn och bys hannem herudi at hindre eller udj nogen maader nogen forfang at giøre under straf som Consumptionsforordning derom melder. Hvorefter de vedkommende viidje sig at Rette och for skade at tage Vare”

Denne tilladelse gav Thomas Andersen et fast grundlag for sin virksomhed og et godt rygstød, hvor det gjaldt indgreb i hans næringsvej. Kort efter, at han havde faet bevilling på kroen, lod han indstævne en kvinde for ulovlig krohold. Hun hed „Anne Grønbeckes”; var vanfør og „til Huse hos Bertel Rasmussen i Lenna”. Vidnerne forklarede, at hun havde „holdt Croer ooh Thapperj, nemlig Øll fal for penge, uanset Thomas Andersen i Lenna Croe ooh Thapperj der i byen skal være forunt” præsten i Linå, Jakob Fogh, synes at ville bedre lidt ved den anklagedes sag ved at foreholde retten, at hun var vanfør, men hertil svarede, at den, som havde kræfter nok til at begynde med tapperi og krohold, også måtte kunne svare af gift deraf, hvorpå hun dømtes til at betale 10 rdlr.

I 1677 var Thomas Andersen ude efter en smugkro i ”Krudhuset ved Resenbro” I denne sag nævnes også svogeren Jochum Christensen Bruun blandt dem, som havde smagt på det gode Randersøl.

Thomas Andersen havde af og til svært ved at få sine tilgodehavender ind, bl.a, havde han et tilgodehavende hos degnen Christen Lauridsen, der var kommet til at skylde ham for øl og brændevin. Degnens hukommelse må have været noget kort og utilstrækkelig, hvor det gjaldt drikkevarer; i hvert fald nægtede han i retten „ved den højeste Gud och Sallighed med Opraakte finger” at han skyldte „hverken Skilling eller Skilling svær di”. Et par mænd fra Linå søgte imidlertid at hjælpe på hans svigtende erindring, idet de berettede for skranken, at de havde drukket med ham i kroen - den ene 2-3 gange, den anden tit og ofte - og degnen havde intet betalt. I sagen optrådte også pigen i kroen, som fortalte, at hun mange gange havde været sendt til degnen for at ”fordre Penge af hannem fra Thomas Andersen”, men hun havde desværre aldrig truffet degnen selv. Degnens kæreste vedgik gælden, men tilføjede affejende, ”at de var Thomas Andersen int om 24 Skilling skyldig”. At skylden har indskrænket sig til denne ringe sum, er dog ikke sandsynlig, da sagen var gået til retten. Thomas Andersen forklarede, at degnen undertiden „er hemmeligen ganget af hans Hus”, hvilket vil sige, at han flere gange har lusket sig bort uden at betale, og han påstod degnen hjemfalden til udpantning. Sagen endte dog i et forlig, så degn og kromand klaskede hinanden i hånden og sluttede fred.

Thomas Andersen nævnes sidste gang i en vildttyvesag fra Lavengård omkring 1700, da et af vidnerne i forbigående omtaler kromanden. Samme år blev kroen overtaget af hans søn Jens Thomas en Worm.

(Historisk Arbog for Aarhus Stift, 1928)